

### Aleš Sekot (ed.), Dušan Leška, Jozef Oborný, Vladimír Jůva: Sociální dimenze sportu

Svoboda, Arnost

Veröffentlichungsversion / Published Version

Rezension / review

#### Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Svoboda, A. (2005). Aleš Sekot (ed.), Dušan Leška, Jozef Oborný, Vladimír Jůva: Sociální dimenze sportu. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 41(5), 948-951. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-56129>

#### Nutzungsbedingungen:

*Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.*

*Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.*

#### Terms of use:

*This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.*

*By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.*

né slavné osobě, protože doufali, že si tím původce jména nakloní. V katolických rodinách byla při volbě jména patrná i snaha zajistit si přízeň nějakého svatého. Během 16. a na počátku 17. století se pak rozšířila dvojítá jména, která umožňovala kombinaci několika těchto principů: rodiče si mohli zavázat jak slavného kmotra, tak významného světce. A pokud ani dvě jména nestačila, dostalo dítě jména rovnou tři.

Autor rovněž věnuje rozsáhlou pozornost výběru kmotra a jeho postavení v raně novověké rodině. Upozorňuje, že volba kmotra byla důležitá nejen proto, že vyjadřovala prestiž rodiny a její vztahy k významným osobnostem, ale kmotr přebíral i jistou zodpovědnost za dítě, a to nejen symbolickou. Například kmotři pomáhali vybírat učitele, zajišťovali studijní cesty nebo se v případě úmrtí rodičů stávali poručníky nezletilého dítěte. Stejně jako v případě výběru jména se mnohé rodiny nespokojovaly jen s jedním kmotrem, ale vedle tzv. hlavního kmotra mohli přizvat i značný počet dalších kmotrů a kmoter.

Druhý text, na kterých bych ráda upozornila, je Geografická mobilita poddaného obyvatelstva v první polovině 18. století ve světle poddanských seznamů od Markéty Seligové, jenž je rovněž nejrozsáhlejším příspěvkem celého sborníku. Markéta Seligová zpochybňuje houževnatě udržovanou a v učebnicích hojně opakovanou tezi, že po třicetileté válce došlo v Českých zemích k znevlnění poddaného obyvatelstva, které se mimo jiné projevilo i přísnější kontrolou vrchnosti nad pohybem poddaných. Autorka upozorňuje na dvě skutečnosti: zaprvé těsná pouta mezi poddaným a půdou, na níž hospodařil, mají mnohem starší kořeny, takže je nelze interpretovat jako výsledek pobělohorského vývoje, a zadruhé ani v období po třicetileté válce nedošlo k úplnému znehybnění obyvatelstva.

Osobní závislost poddaných na vrchnosti vznikla zavedením slibu člověčenství, který poddaní skládali do rukou svého pána od poloviny 15. století a již před třicetiletou válkou nebylo např. možné uzavřít manželství

nebo poslat své syny na studia bez souhlasu vrchnosti. Tyto tendence pak po třicetileté válce vyústily do tzv. druhého nevolnictví či dědičného poddanství. To, že tzv. druhé nevolnictví neznamenalo násilné znehybnění poddaného lidu dokumentuje Markéta Seligová rozбором tzv. poddanských seznamů z panství Horní Police v letech 1710–1729. Tyto seznamy byly určeny právě ke kontrole pohybu poddaných, a tak se pro studium pobělohorské migrace přímo nabízejí. Jejich detailní analýza vedle autorku k závěru, že i přes restriktive stanovené vrchností venkovské obyvatelstvo migrovalo, i když tato migrace byla silně podmíněna věkem. Na závěr bych znovu zdůraznila, že dvacátý osmý svazek Historické demografie má stejně vysokou úroveň jako svazky předchozí a zaujme nejen demografy, ale všechny ty, kteří se zajímají o sociální vývoj Českých zemí.

Dana Hamplová

**Aleš Sekot (ed.), Dušan Leška, Jozef Oborný, Vladimír Jůva: Sociální dimenze sportu**

Brno, Masarykova univerzita v Brně 2004, 245 s.

Ačkoliv se produkce česky psaných textů z oblasti sociologie sportu nemůže porovnávat s mnoha svými společensko-vědními příbuznými, přesto je možné sledovat přibývání publikací s tematikou spojení fenoménu sportu a společnosti či kultury. Zajímavým příspěvkem k této problematice je i československá monografie Sociální dimenze sportu sestavená Alešem Sekotem, působícím na Fakultě sportovních studií brněnské Masarykovy univerzity.

Kniha se snaží, dle úvodu editora, přispět ke zprůhlednění vztahů sportu a společnosti. Sport přitom vnímá jako velmi široký fenomén, zasahující oblasti politiky, ekonomiky, kultury nebo lidského zdraví. Jako takový překračuje hranici subjektivity a stává se záležitostí společenského a kulturního ži-

vota na národní, evropské, ba i celosvětové úrovni. Co knihu činí především zajímavou, pochopitelně mimo nezpochybnitelnou fundovanost jednotlivých autorů v jim nejbližších oblastech, je variabilita úhlů pohledu, ze kterých tito autoři k tématu přistupují. Čtenáři se dostane někdy snad až překvapivě podrobného exkurzu do vědních oborů od sociologie přes filozofii až třeba po pedagogiku. Hlavní roli však stále hraje sport, na zmíněné oblasti aplikovaný.

V první části nás již zmíněný editor a autor v jedné osobě zavede do oblasti sociologických teorií, gender-problematiky sportu, masových médií a ožehavého spojení sportu a dopingu, zde hlavně ve spojitosti se sportující mládeží. Společným rysem příspěvků všech autorů jsou poměrně podrobné počáteční definice pojmů, se kterými ve svých kapitolách pracují. Toto je nezbytné pro jakékoliv lepší čtenářovo porozumění záměrům autora, ale pečlivost, s jakou k tomu přistoupili v této knize, je vítanou pomůckou pro všechny, kdo za sebou nemají alespoň základní přípravu v sociálních vědách. A. Sekot navíc nabízí úvod do sociologie sportu, včetně přehledu běžných teoretických tradic a jejich stylů přístupu ke zkoumání sportu. Je dobré, když sám autor v bourdieuvském stylu upozorňuje, že oblast sportu není pouhou reflexí společnosti, ale svébytným polem, které je s ní v interakci. V další části podrobněji rozvíjí kritický přístup z hlediska feministické teorie, kde si po obecnějším úvodu všimá především účasti žen na Olympijských hrách, což dokládá mnoha příklady. Velkým přínosem je prezentace studie z českého prostředí týkající se analýzy mediálního pokrytí her v Aténách 2004 se zaměřením na poměrné zastoupení novinových článků a fotografií žen a mužů. Tato část završuje shrnutím rolí femininity a maskulinity v současném sportu. Jestliže v celém textu není pozornost zaměřena pouze na sport v jeho vrcholové formě, v další části, o dopingu, to platí dvojnásob. Získáme zde přehled nejen o státní politice v této oblasti, ale také o výsledcích zahraničních a hlavně domácích

studií, s důrazem na obzvláště citlivou skupinu mladých lidí.

Po výrazně sociologizující první části se představuje slovenský autor Dušan Leška, jenž působí na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Pohled, který nabízí, spojuje oblasti sociologie a sociální psychologie. Ústředním tématem je role sportu v procesu socializace, kde funguje jako jeden z jejích faktorů. Kapitola však opět začíná přehledným úvodem, v němž jsou představeny důležité body z teorií socializace a osvětleny pojmy jako sociální status, role, symboly či normy. Autor dále reflektuje nejednoznačný vliv sportu na socializaci a zdůrazňuje nutnost rozčlenit jej na podrobnější úrovně – v prvé řadě sport rekreační a výkonnostní, vrcholový. Těmto skupinám se také podrobněji věnuje. Rozdíl mezi nimi je zejména ve způsobu vlivu sportu v jednotlivých fázích kariéry vrcholového sportovce, pro kterého je sport samozřejmou dominantou života. Obecně platí, že působení sportu v rámci socializace může být pozitivní i negativní a projevuje se ve formě pasivní i aktivní.

Jak D. Leška připomíná, jedinci, a nejen ti sportující, jsou ve svém chování determinováni členstvím v nějaké formě sociální skupiny. V logickém sledu tak pokračuje částí věnovanou právě nejrůznějším typům sociálních skupin, od obecného úvodu po aplikaci teorie skupin na sportovní kolektivy, opět ve formě rekreační i vrcholové. Dozvídáme se zde o úloze velikosti skupin, jejich soudržnosti, specifické roli trenéra a o způsobu komunikace a řešení konfliktů. Jestliže všechny tyto faktory jsou důležitými součástmi sportu, neméně důležitou roli, zejména v jeho profesionální podobě, hrají diváci a fanoušci. V poslední části svého příspěvku se autor věnuje aktivním i pasivním sportovním divákům; nejprve jejich motivaci a vytváření role v procesu sportu. Mohlo by se zdát, že tato část je až příliš jednostranně zaměřena na výklad ve strukturálně-funkcionalistické tradici, reprezentované hlavně Talcotem Parsonsem, nicméně přinejmenším představa nutnosti dosažení ekvilibria jednotlivých subsystémů role diváka, bez něhož

dochází k deviantním projevům jednání, je přínosem pro další téma Leškova textu, agresivitu sportovních diváků. Teoretický vhléd do problematiky je následován zaměřením se na asi nejkřiklavější příklad, fotbalové chuligány. Je jen škoda, že toto téma je zhuštěno do necelých tří stran, a byť je jasné, že omezený rozsah knihy nutil autory k selekci předkládaných informací, možná by bylo vhodnější více rozšířit prostor pro praktickou aplikaci teoretických poznatků na úkor podrobných popisů těchto teorií, jež by bylo možné řešit třeba odkazy na patřičné autory.

Jozef Oborný, taktéž z bratislavské Univerzity Komenského, nabízí čtenářsky možná nejnáročnější část knihy, věnovanou filozofickému pohledu na sport. Odpoutává se zde od „nižších vrstev všeobecnosti“ (s.161) a z hlediska filozofie sportu se zamýšlí nad hodnotami v něm obsaženými a vztáženými k jeho prožívání v rámci kultury, společnosti, ale hlavně ze strany individua, neboť právě člověk je, dle slov autora, trvalou konstantou, oním tvůrcem a zároveň konzumentem sportovních hodnot. Hodnotově prožívání sportu dále dělí; nejnižší je úroveň animální a na vrcholu stojí nejvýznamnější, metafyzická. Dělení doplňuje zajímavými postřehy z rozhovorů s bývalými závodníky a zároveň kolegy J. Oborného. V souvislosti s tématy dopingů či pravidel „fair-play“ je zajímavá další část věnovaná aplikaci konceptu svědomí, které je ve sportu často vystavováno zkouškám z důvodu emočního i fyzického vypětí během sportovní činnosti. Aktuální je i následující diskuse věnovaná autenticitě a odosobnění prožívání sportu v kontextu globalizace a moderního pojetí sportu (tj. důrazu na racionalitu, výkon či komerci). Problémem je zde sportovec, mající však ve vrcholovém sportu charakter komodity. Kapitola končí tématem vyloučení, ostrakismu, ať už hráčů, trenérů či diváků, na individuální i skupinové úrovni. I tady platí, že postižen bývá zpravidla ten, kdo se odlišuje či ostatní převyšuje, i když nemusí jít pouze o negativní jev; příkladem je třeba přechodné vyloučení za porušení pravidel.

Na závěr nás Vladimír Jůva, pedagog z Fakulty sportovních studií v Brně, zavádí do oblasti sociální edukace ve spojení se sportem, což je předmětem zkoumání sportovní pedagogiky. Edukaci zde představuje jako záměrný proces a sport jako jeden z jejích tradičních prostředků. Po přehledu jednotlivých aspektů sportovní pedagogiky vzpomíná i příbuzné téma volnočasových aktivit a úlohu sportu v nich, pochopitelně především ve vztahu k mladším generacím. Kapitola končí v mírně odlišném duchu, což však zároveň znamená opětovné přiblížení se ke „klasickým“ tématům sociologie sportu, totiž významem sportu při utváření národních identit. Popisuje význam sportů jako je lední hokej, fotbal či atletika při utváření národní identity v našem prostředí a také české specifikum – spolek Sokol. Nakonec vyzdvihuje význam menších, či méně zkomercializovaných, sportů jako vhodných agentů pro vytváření nejen regionální a národní, ale i evropské a globální identity. Opět myslím, že je škoda, že tomuto tématu nebylo věnováno více prostoru v souladu s širokým rozšířením různých podob sportu v nynější kultuře, a tedy významem, který nepochybně hraje v životě mnoha lidí.

Sociální dimenze sportu je určitě kniha, kterou zájemci o tuto oblast sociologie přivítají, byť je možné se ptát, komu přesně je určena. Poměrně podrobné definice použitých konceptů a teorií ji činí přístupnou sociologicky méně „pokročilým“ čtenářům, jimž však zároveň nemůže ideálně nahrazovat obecný úvod do sportovní sociologie díky menšímu množství diskutovaných témat. Ty však mají nespornou kvalitu svým záběrem a rozdílnými úhly pohledu na sport, jež zaujmají. Proto může být kniha velmi užitečná jako fundovaný vhléd do oblastí, kterým se čtenář dosud nevěnoval. Velkým kladem oproti zahraničním monografiím jsou příklady a zmíněné výzkumy z českého prostředí.

Co je ale možné knize vytknout, mimo občasná překlepy a vynechaná slova, a ty jsou spíš výzva vydavateli pro případné další vydání, jsou citace. Někdy, například u od-

kazů na výsledky konkrétních výzkumů, není jasné, kde lze jejich originál nalézt, což by jistě zájemce o tuto oblast přivítal. Je však též možné se setkat s odkazem na text, jenž není uveden v seznamu literatury (odkaz na „Cohen, 1993“ ze strany 46). Tyto zápory nepotěší čtenáře se zájmem o hlubší studium dané problematiky, ale zároveň nikterak nesnižují přínos této monografie.

Arnošt Svoboda

**Brian Fay: *Současná filosofie sociálních věd. Multikulturní přístup***  
Praha, SLON 2002, 324 s.

Žijí lidé různých kultur v různých světech? Dělalí z nás to, co jsme, naše kultura nebo společnost? Je význam chování jiných dán tím, co tímto chováním míní oni? Můžeme jiným rozumět objektivně?

Tyto čtyři otázky tvoří názvy čtyř z celkových jedenácti kapitol knihy amerického filozofa Briana Faye. Jejich provokativní znění, říkající si o odpověď ano/ne mne mimo jiné přimělo k tomu, nezůstat při seznámení s knihou jen u pročení obsahu.

Autorův zájem se soustřeďuje na epistemologické otázky sociálních věd, problému jinakosti a možnosti poznání této jinakosti v kulturním kontextu i možností hranicím sociálně vědního poznání vůbec. Fayova kniha je poměrně aktuální (1. vydání 1996), psaná se snahou nalézt a definovat základní dilemata a řešit současné problémy, které před sociální vědy postavila postmoderní situace. Dvěma, pro oblast poznání důležitými charakteristikami této situace jsou multikulturní společenská zkušenost a s ní provázané nejrůznější podoby relativismu v otázce poznání a porozumění jiným (kulturám, lidem, společností). Jazykem postmodernistů bychom mohli říci, že multikulturalismus je sociokulturní projev situace „radikální plurality“ (Welsch) a relativismus společenská epistemologická reakce na „konec velkých vyprávění“ (Lyotard).

Kvůli této proměně situace ve společnosti a tím i ve vědě Fay nově definuje náplň adekvátní sociální filozofie. Podle něj je v dnešní intelektuální atmosféře, kdy přírodní věda ztrácí svou privilegovanou pozici ve společnosti, například kvůli jejímu využití při nukleárním zbrojení, odhalení ekologické nebezpečnosti celé řady technologií založených na přírodních vědách, obecně rozšířenému vědomí o alternativních formách poznání i nepřitažlivosti představy lidí žijících v chladném a lhostejném vesmíru zobrazovaném jazykem přírodní vědy, redundantní záležitostí diskuse o vědeckosti sociálních věd. Důležitější se mu jeví zkoumání možnosti porozumění jiným, jejich jednání a myšlení.

„Vzhledem k přitažlivosti multikulturalismu a relativismu v dnešním intelektuálním a politickém životě a vzhledem k problémům, které vyvolávají, pokud jde o možnost porozumět jiným, by základní otázkou filosofie sociálních věd dnes nemělo být, zda je sociální zkoumání vědecké, nýbrž zda je možno porozumět jiným – zejména jiným kteří jsou odlišní –, a pakliže ano, co takové porozumění obnáší. A to je ústřední otázkou této knihy.“ (Fay 2002: 15)

Tedy současná filozofie sociálních věd má opustit „mrtvou“ problematiku poměrování sociálních a přírodních věd a vrhnout se na mnohem aktuálnější problém možnosti porozumění jiným v pluralitním – multikulturním světě.

Hlavní problémy, které před námi podle autora při pokusu o takové porozumění vystanou, a které diskutuje v jednotlivých kapitolách jsou ve stručném souhrnu tyto:

Co to znamená znát někoho jiného nebo sama sebe (1. kapitola – Musíme být tím, koho chceme znát?); jaká je povaha Já jako určité entity a co jsou nutné vlastnosti sebevědomého Já (2. kapitola – Potřebujeme jiné, abychom byli sami sebou?); jaká je podstata lidské kultury a společnosti ve vztahu k individuálnímu jednání (3. kapitola – Dělalí z nás to, co jsme, naše kultura nebo společnost?); relativismus jako takový a ontologická povaha rozdílnosti (4. kapitola – Žijí lidé